

DOKUMENTUMOK

I/a.

Változások a szovjet – jugoszláv viszonyban, 1953–1954 A jugoszláviai helyzetről és a jugoszláv külpolitikáról¹

V. M. Molotov elvtársnak
Szigorúan Titkos

Tito és klikkjének belpolitikája a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal történt szakítás után a kapitalizmus visszaállítását, a jugoszláv nép demokratikus vívmányainak eltörlését, az állam és a hadsereg személyi állományának fasizálását szorgalmazta Jugoszláviában.

Külpolitikájukban a jugoszláv uralkodó körök erőfeszítéseket tettek a kapitalista államokkal való gazdasági és politikai együttműködés szélesítésére, első sorban az Egyesült Államokkal és Angliával. Ezek a törekvések függőségbe sodorták és az angol-amerikai imperialisták által szervezett agresszív blokkba kényszerítették Jugoszláviát [...] ²

1953. május 27.

¹ CWIHP Bulletin 10.

² Az aláírás hiányzik.

I/b.

A jelenlegi jugoszláv politikáról³ (1954 második fele)

A jugoszláv külpolitikát a folyó év második felében (július–október), amennyire a forrásaink alapján megítélhető, a jugoszláv kormánynak az ország pozícióinak megerősítését célzó törekvései jellemezték, a kapitalista tábor országaival való kapcsolatok javítása, és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségével (SZSZKSZ) és a demokratikus tábor országaival való kapcsolatok rendezése által.

A részleg⁴ előzetesen az alábbi következtetéseket és indítványokat ítélte lehetségesnek:

A Szovjetunió politikája Jugoszláviával szemben komoly, pozitív eredményeket hozott, növelte a Szovjetunió befolyását a jugoszláv nép körében, segítségével lelepleződtek az amerikai szovjetellenes tervek a Balkánon, és nehezítették a szovjetellenes erők tevékenységét Jugoszlávián belül is.

Egyidejűleg azonban lehetetlen nem észrevenni, hogy a jugoszláv vezető körök a saját önös érdekeik miatt javították kapcsolataikat a Szovjetunióval.

Az adott körülmények között azt javasoljuk, hogy történjenek olyan lépések a szovjet-jugoszláv kapcsolatok további javítására, melyek a jugoszláv kormányt közelebb hoznák a Szovjetunióhoz és a népi demokráciákhoz.

A következő indítványokat tesszük:

Javasoljuk a jugoszláv kormány álláspontjának megismerését a Szovjetunióval való közös fellépést illetően az Egyesült Államok azon terve ellen, hogy kiterjessze szovjetellenességét Olaszországra és a Balkán Unióra. Javasoljuk a jugoszláv kormány álláspontjának tisztázását az NDK-val való diplomáciai kapcsolatfelvétel tekintetében is.

Amennyiben a jugoszláv kormány válasza a kérdésekben megfelelő, úgy alapul szolgálhat a Szovjetunió és Jugoszlávia közötti barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződés helyreállításához.

1954. október 21.

A Külügyminisztérium IV. európai részlegének vezetője, Zimjanyin

³ CWIHP Bulletin 10.

⁴ A Szovjetunió Külügyminisztériumának IV. európai részlege.

II.

Nyikita Sz. Hruscsov, a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) Központi Bizottsága (KB) első titkárának levele, Joszip Broz Titóhoz és a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének (JKSZ) Központi Bizottságához (KB)¹

A Jugoszláv Kommunisták Szövetsége
Központi Bizottságának
Tito elvtársnak

Az SZKP KB megtárgyalta a SZSZKSZ és Jugoszlávia viszonyának kérdéseit, ezenfelül elemezte azokat a körülményeket, melyek az SZKP és a JKSZ² közötti szakításhoz és a két ország viszonyának gyors megromlásához vezettek.

Ennek eredményeként az SZKP KB azt a következtetést vonta le, hogy bizonyos feltételek mellett lehetséges az országaink közötti viszony javítása és az SZKP KB és JKSZ vezetősége közötti kapcsolat megerősítése.

Az SZKP KB abból a tényből kiindulva, hogy az országaink között fennálló barátságtalan viszony nyilvánvaló károkat okoz mind Jugoszlávia, mind pedig a Szovjetunió valamint azok népei érdekeinek, mely népeket évszázados barátság és a szabadságért tett közös erőfeszítés köt össze. Ugyanakkor, mindkét ország alapvető érdekeit figyelembe véve világos, hogy nem áll fenn olyan komoly ellentét, mely a népeink és országaink közötti ellenségeskedés és tartós szembenállás forrásává válhat.

Az SZKP KB figyelembe veszi azt a tényt is, hogy a jugoszláv és a szovjet kormány az utóbbi időben bizonyos lépéseket tett az országaink közötti kapcsolatok normalizálása felé.

Jugoszlávia elnöke, Tito, a JKSZ más vezetői és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság kormányának tagjai beszédeikben számos alkalommal kifejez-

¹ CWIHP Bulletin 12–13.

² A Jugoszláv Kommunista Pártot a hatodik kongresszuson, 1952-ben Jugoszláv Kommunisták Szövetségére nevezték át a decentralizáció hangsúlyozásának jegyében.

ték hajlandóságukat a Jugoszlávia és a Szovjetunió közötti viszony javítására. Ez teljességgel megegyezik a szovjet vezetők óhajával.³

A közös akarat segítségével nemcsak a diplomáciai, de arányosan a gazdasági és kulturális kötelékek is javulhatnak, a teljes egyenlőség és kölcsönösség alapján.

A felmerült új tények fényében az SZKP KB úgy ítéli meg, hogy lehetséges a pártjaink közötti viszony újragondolása.

Magunk részéről sajnálatosnak ítéljük az akkori körülményeket.⁴ Egyik fél sem használt ki minden lehetőséget azért, hogy rendezze a vitás ügyeket és sérelmeket, melyek 1948-ban merültek fel. Ezen túl néhány tényező, mely közvetlen kiváltó oka volt az SZKP KB és a JKSZ KB közötti kapcsolatok megszakadásának, most már más színben tűnik fel.

Példának okáért, a szovjet tanácsadók jugoszláviai helyzetéről és az általuk beszerzett különböző információkról kiderült, hogy nem szolgáltattak valós állapot az ezt követő Jugoszláviával szembeni vitára, illetve vádakra.

A nemzetközi imperializmus ügynöke, Berija elleni nyomozás fényt derített arra, hogy a hírszerző testületnél lévő munkatársai provokációs, illetve megbocsáthatatlan módon hírszerzési célokból jugoszláv állampolgárokat szerveztek be, de fontosnak tartjuk határozottan kihangsúlyozni, hogy mindez az SZSZKSZ kormányának és az SZKP KB tudomása nélkül történt. Az ellenség nemrég feltárt provokációja pártjaink és országaink viszonyában hatalmas kárt okozott.

Másrészről az SZKP KB azon a véleményen van, hogy a JKP vezetői sem használták ki minden lehetőséget, hogy elkerüljék a konfliktust az SZKP KB-vel. Így például Milovan Đilas antimarxista, Szovjetunió ellenes kirohanásait nem ítélte el a JKP KB. Az álmarxista Đilas hátat fordított a kommunizmus ügyének, a párt feloszlátását hirdette, s jelentős mértékben közrejátszott a jugoszláv-szovjet viszony megromlásában. Đilas kizárása a JKSZ KB-ből és a marxizmus-leninizmussal szemben álló nézeteinek elítélése megkönnyíti a SZKP KB és a JKSZ KB közötti kapcsolatok javítását.

³ Mind Tito, mind pedig Hruscsov úgy próbálta meg feltüntetni saját pozícióját, mintha válaszolna a másik oldal kezdeményezésére. Meg kellett őrizniük a látszatot a szocialista tábor előtt, mivel a kezdeményezés elismerése egyben az 1948-as szakítást is való felelősség vállalását is jelentette volna. Rajak, Svetozar: i. m.

⁴ 1948 februárjában a szovjet kormány megszakította a Jugoszláviával kötendő új kereskedelmi szerződésről kapcsolatos tárgyalásokat. Márciusban pedig hazarendelték a szovjet polgári és katonai tanácsadókat, majd szovjet utasításra június 28-án, a rigómezei csata évfordulóján, a Kominform tagjai kizárták Jugoszláviát.

Az SZKP KB figyelembe veszi azt a tényt, hogy a JKSZ vezetői folyamatosan hangsúlyozták, hogy a jugoszláv kommunistákat a marxizmus-leninizmus tanításai vezetik. Ugyancsak kiemelték, hogy szándékukban áll a szocializmus építését tovább folytatni országukban, továbbá a béke megőrzését és erősítését is nélkülözhetetlennek tartják. Ennek fényében a szakadás és a szembenállás nem engedhető meg pártjaink között, melyek törekvései a marxizmus–eninizmus és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapelvein kell hogy nyugodjanak.

Ebben az esetben minden bizonnyal léteznek olyan feltételek, melyek lehetővé teszik nemcsak a kormányaink közötti politikai, gazdasági, kulturális kapcsolatok javítását, hanem egyúttal a SZKP KB és a JKSZ KB közötti kapcsolatok megalapozását is.

Teljességgel érthető, hogy a megelőző években felgyülemlett bizalmatlanság és előítéletesség nem múlhat el gyorsan. Időre, türelemre és őszinte jóakaratra van szükség ahhoz, hogy a megegyezést elérjük. Azonban úgy gondoljuk, hogy országaink és népeink érdekei alapvetően közösek, a béke és a szocializmus nagy ügyének pedig felül kell emelkednie bizonyos egyéni álláspontokon.

Szeretnénk megismerni a JKSZ KB álláspontját a fentebb említett kérdésekben.

Az SZKP KB a maga részéről kész, hogy meghallgassa és megvitassa a JKSZ KB-val a kormányaink közti viszonyt, illetve a SZKP és JKSZ viszonyát érintő véleményét.

Végül, építő jellegűnek tekintenénk a SZKP KB és a JKSZ KB vezetőinek találkozóját, ahol kicserélhetnénk nézeteinket a fentebb említett kérdésekről. Ha Önök egyetértenek ezzel a javaslattal, úgy a találkozóra a közeljövőben sor kerülhet, az Önök igényinek megfelelően akár Moszkvában, akár Jugoszláviában.

N. Hruscsov
SZKP KB titkára
1954. június 22.

III.

A Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) Központi Bizottságának (KB) levele (távirata) Titóhoz és a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének (JKSZ) Központi Bizottságához (KB)¹

Távirat

A Jugoszláv Kommunisták Szövetsége Központi Bizottságának
Tito elvtársnak

Az SZKP KB megleléedéssel nyugtázta Kardelj elvtárs tájékoztatását, mely szerint a JKSZ KB vezetősége pozitívan fogadta az SZKP KB 1954. június 22-ei levelében javasolt célkitűzéseket. Biztosak vagyunk abban, hogy ez az út összhangban van népeink és kommunista pártjaink alapvető érdekeivel. Tudomásul vesszük, hogy a jugoszláv elvtársak nincsenek abban a pozícióban, hogy a közeljövőben válaszoljanak levelünkre.

Az SZKP KB tisztában van a trieszti kérdés² fontosságával Jugoszlávia

¹ CWHIP Bulletin 12–13.

² A jugoszláv partizánok 1945 májusára szinte egész Venetia Giulia olasz tartományt elfoglalták, csupán erőteljes brit és amerikai nyomásra vonultak ki a nyugati részből, így a legfontosabb városok: Pula, Trieszt és Gorizia nyugati ellenőrzés alá kerültek. Az olasz békétárgyaláson a szovjetek eleinte támogatták a jugoszláv követeléseket (tehát az egész tartomány Jugoszláviához csatolását), így a Triesztre való igényt is. Ezzel szemben Nagy-Britannia és az Egyesült Államok ragaszkodott hozzá, hogy Isztria nyugati részét Olaszország kapja. 1946 júliusában végül a francia kompromisszumos javaslatot fogadták el a nagyhatalmak, mely Jugoszláviának adta Isztria nagyrészét, de egyidejűleg létrehozta a városból és környékéből álló Trieszt Szabad Területet. Az északi Triesztet magába foglaló zóna angol és amerikai közigazgatást kapott, míg a déli zóna jugoszláv ellenőrzés alá került. Az Olaszországgal 1947 februárjában megkötött békeszerződés végül 7947 km² területet és 600 ezer lakost jutatott Jugoszláviának. Az angol–amerikai katonákat 1953 októberében vonták vissza a trieszti „A” zónából (magából a városból), s engedték át Olaszországnak. Tito azonnal csapatokat küldött a térségbe. Végül 1954. október 5-én az ENSZ közreműködésével született meg a londoni amerikai–angol–jugoszláv–olasz megállapodás (londoni memorandum), az 1947-es felosztást lényegében szentesítve. Trieszt városa Olaszországhoz, míg a város környéke Jugoszláviához került. Jelavich, Barbara: i.m. 277.

számára. Fontosnak tartjuk, hogy mindez a jogos jugoszláv igényeknek megfelelően oldódjon meg. Ha Jugoszláviának lehetősége van megoldani a kérdést a közeljövőben, teljes mértékben világos és érthető számunkra, hogy ezt a lehetőséget nem veszélyeztetheti a tárgyalásaink idő előtti nyilvánosságra hozásával.

1954. július 24.

SZKP KB

IV.

Tito és a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége (JKSZ) Központi Bizottsága (KB) Végrehajtó Bizottságának (Politbüro) első levele Nyikita Sz. Hruscsovhoz és a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) Központi Bizottságához (KB)¹

A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának
Hruscsov elvtársnak

A JKSZ kiterjesztett Végrehajtó Bizottsági ülésen megtárgyalta az SZKP KB levelét, mely a kormányaink közti kapcsolatok rendezésének szükségességét hangsúlyozta. Alapjaiban egyetértünk a levél tartalmával, leginkább azzal a megállapítással, hogy a jelenleg fennálló abnormalis kapcsolatok és feszültség mindkét ország számára károsak.

Mi is szükségesnek tartjuk azoknak a tényezőknek a kiküszöbölését, melyek meggátolják a kormányaink közötti kapcsolatok rendezését és megmérgezik a népeink közötti viszonyt, és a már eddig is feszült helyzetet tovább súlyosbítják nemcsak Európának ezen a részén, de az egész világon.

A kapcsolatok rendezésében való lassú előrehaladás rávilágít arra, hogy komoly erőfeszítésre és állhatatosságra van szükség az országaink közötti viszony tisztázásához és az 1948 óta felmerült negatív tényezők fokozatos megszüntetéséhez. Annál is inkább, mivel ezek a tényezők továbbra is mérgezik kapcsolatainkat és így még inkább szembeállítják országainkat.

Egyetértünk az Önök levelében megfogalmazott azon állásponttal, amely szerint a kapcsolatok javítása és normalizálása nemcsak országaink számára fontos, hanem a világbéke megszilárdításának szempontjából is. Mindemellett reménykedünk benne, hogy a kapcsolatok javulása Jugoszlávia és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (SZSZKSZ) között hatással lehet Jugoszlávia és azon országok viszonyának javulására, melyek ugyancsak megszakították kapcsolataikat velünk 1948-ban, s mely országokkal jelenlegi kapcsolatunk nem nevezhető normálisnak, még kevésbé barátságosnak.

¹ CWIHP Bulletin 12–13.

Mindezek miatt sok időre és jóakaratra van szükség, értelmetlen lenne azt gondolni, hogy gyors és rövid úton vissza lehet állítani a szükséges bizalmat kormányaink és népeink között. Itt szeretnénk rámutatni arra, hogy mi, akik felelősséggel tartozunk országunk népeiért, fontosnak tartjuk, hogy kapcsolataink kiegyensúlyozása és javítása olyan irányt és jelleget öltjön, mely összhangban van a nemzetközi együttműködést célzó politikánkkal, és nem veszélyezteti országunk világban betöltött pozícióját.² Az együttműködés hiánya új nemzetközi politikai vagy gazdasági ellentétet vezethet.

Megelégedéssel vettük tudomásul, hogy az Önök levelében szerepet kapott a más országok ügyeibe való be nem avatkozás elvének tisztelete. Ezt természetesen népünk is üdvözölni fogja, és így megkönnyíthető kapcsolataink megfelelő fejlesztése.

Eltökélten őrizzuk a szocialista országok alapelveit, mind a bel-, mind pedig külpolitikánkban, különösen azért, hogy elkerüljük a háborús fenyegetést, s megóvjuk a világbékét, illetve önállóságunkat, és minden olyan országgal való együttműködési készségünket, mely tiszteli az államok közötti egyenlőség alapelvét. A nemzetközi kapcsolatokhoz való illetén hozzáállás alapozza meg hitünket a különböző berendezkedésű országok közötti együttműködés lehetőségében és szükségességében éppúgy, mint az egymás mellett élés eszméjében is. Manapság nincs más alternatíva, ha meg akarjuk óvni az emberiséget történelme legnagyobb katasztrófájától.

Nem szabad kapcsolataink rendezését és fejlesztését annak az értelmetlen elvárásnak alárendelni, hogy minden nemzetközi kérdésről, s ezek megoldásairól közös álláspontot kellene képviselnünk. Ugyancsak ésszerűtlen lenne megengedni, hogy belpolitikai kérdések és ezek megoldási formái hatást gyakoroljanak kapcsolataink fejlesztésére. Ez csupán megakasztaná együttműködésünket olyan alapvető fontossággal bíró kérdésekben, mint a gazdaság, a kultúra és más területek.

Ami az Önök levelében a kapcsolatok megszakításáért viselt felelősség kérdését illeti, arra nem szeretnénk kitérni ebben a levélben. Ez a kérdés nem gyakorol hatást a kormányközi kapcsolatok rendezésére és fejlesztésére, ha abból a feltevésből indulunk ki, hogy a jelenleg fennálló kapcsolatok mindkét ország számára károsak. Mindemellett ki kell jelentenünk, hogy egyértelműen egy személyt, például Đilast, nem lehet felelőssé tenni a konfliktusért, ingadozásai

² A levelek azt bizonyítják, hogy mind Tito, mind Hruscsov határozottan törekedett arra, különösen a párbeszéd korai szakaszában, hogy rákényszerítse elképzeléseit a másokra. Mindketten megkísérelték kivonni magukat az 1948-as szakítás felelőssége alól. Rajak, Svetozar: i. m.

és egymást felülmúló kirohanásai ellenére sem.³ Pontosan ezen jellemvonásai, miatt soha sem játszott döntő szerepet vezetőségünkben. A kapcsolatok 1948-as megszakadása mögött más okokat feltételezünk, melyeket pártunk ötödik⁴ és hatodik⁵ kongresszusán ki is fejtettünk. Berija bűnösségének jelentőségével Önök vannak a leginkább tisztában, s így nincsen okunk elutasítani az Önök érvelését.

Az SZKP KB és a JKSZ KB közötti kapcsolatokat alapvetően nem ellenezük. A JKSZ sohasem utasította vissza az együttműködést egyetlen olyan szervezettel vagy mozgalommal sem, amely a világbékéért és a népek közötti együttműködésért harcolt, különös tekintettel a szocialista mozgalmakra és pártokra. Ennek ellenére, mielőtt a kormányzati kapcsolatok javításban előrelépést érnének el, a javasolt találkozó nem bizonyulna hatékonynak minden olyan probléma feloldásában, mely mindkét ország számára anyagi és politikai károkat okoz.

Hisszük, hogy a fentebb kifejtett megközelítés a legkedvezőbb mindkét ország a számára kapcsolatainkat beszennyező problémák kiküszöbölésére.

1954. augusztus 11.

Belgrád

JKSZ KB – Végrehajtó Bizottsága

Tito

³ Tito felismerte az ideológiai győzelem lehetőségét abban a konfliktusban, melynek árát drágán megfizette, és amely 1948 óta kitesztotta őt és rendszerét a szocialista táborból. Válaszlevelében ezért elvette Đilas felelősségét az 1948-as jugoszláv döntéshozatalban, s így jugoszláv „bűnbak” hiányában minden felelősséget Berijára és ezáltal a Szovjetunióra hárított. Rajak, Svetozar: i.m.

⁴ A JKP V. kongresszusát 1948. július 21-28. között tartották.

⁵ A JKP VI. kongresszusát, egyben a JKSZ első kongresszusát, 1952. november 2-7. között tartották.

V.

Nyikita Sz. Hruscsovnek a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) Központi Bizottsága (KB) első titkárának harmadik levele Titóhoz és a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége (JKSZ) Központi Bizottságának (KB) Végrehajtó Bizottságához¹

JKSZ KB Végrehajtó Bizottságának
Tito elvtársnak

Az SZKP KB megtárgyalta a JKSZ KB Végrehajtó Bizottságának augusztus 11-ei levelét és meglelégedéssel veszi tudomásul, hogy Önök egyetértének azokkal a célkitűzésekkel, melyek Jugoszlávia és a SZSZKSZ közötti kapcsolatok javítását szolgálják, s amelyeket az SZKP június 22-ei levelében fogalmaztunk meg.

Az Önök véleményét, miszerint nagyobb erőfeszítésre van szükség kapcsolataink alapos tisztázásához és az országaink közötti viszonyt még mindig mérgező tényezők kiküszöböléséhez, teljességgel támogatjuk.

Egyetértünk abban, hogy az SZSZKSZ és Jugoszlávia kapcsolatainak rendezését és javítását nem szabad függővé tenni belpolitikai problémáktól, s azok megoldási formáitól. Abban is egyetértünk, hogy ezen kapcsolatok fejlesztése országaink nemzetközi helyzetének javítását kell hogy szolgálja. Örömmel hangsúlyozzuk nézeteink hasonlóságát különböző külpolitikai kérdésekben, így pl.: az egyes országok egyenlőségének és más országok belügyeibe való be nem avatkozásának kérdésében, különböző politikai berendezkedésű országok békés egymás mellett élésének és együttműködésének elfogadásában, a háború megelőzésének és a béke megerősítésének kérdésében Európában és az egész világon. Nincs kétségünk afelől, hogy Jugoszlávia továbbra is együtt fog működni a béke megszilárdításában.

Mivel a mostanra kialakult egységes és kölcsönös egyeztetésen alapuló szemlélet elismeri az országaink közötti kapcsolatok radikális javításának szükségességét, úgy gondoljuk, hogy Jugoszlávia és az SZSZKSZ között fenn-

¹ CWIHP Bulletin 12–13.

álló negatív tényezők kiküszöbölését lehetséges közösen, a gyakorlatban folytatni. Készek vagyunk biztosítani Önöket arról, hogy bármiféle kezdeményezést az Önök részéről, mely az SZSZK SZ és Jugoszlávia barátságának és együttműködésének erősítését célozza, a szovjet kormánysszervek megfelelő figyelemmel fognak kísérni. A magunk részéről Jugoszlávia és a SZSZK SZ kapcsolatainak javítása érdekében felhívtuk a Jugoszláv Hazafiak Szövetségének² figyelmét a további működésük szükségességének kérdésére.

Reméljük, hogy az SZSZK SZ és Jugoszlávia közötti kapcsolatok újrafelvétele jótékony hatással lesz Jugoszlávia és azon országok viszonyára, melyekkel az Önök kapcsolatai 1948 után megszakadtak. Az SZKP KB informálni fogja ezeknek az országoknak a vezetését az Önök kifejezett szándékáról a kapcsolatok rendezését illetően. Úgy hisszük, hogy ebben a kérdésben hamarabb lehet előrelépést elérni, ha Önök is megtennének bizonyos szükséges intézkedéseket.

Szeretnénk megtudni, hogy Önök szerint melyek azok a szükséges kétoldalú lépések, melyeket a közeljövőben meg kell tenni az országaink közötti kölcsönös megértés és őszinte együttműködés kialakításáért.

Az Önök leveléből kitűnik, hogy alapjában nem ellenzik a JKSZ és az SZKP kapcsolatainak megújítását, de a két párt vezetőinek találkozóját még idő előttinek tartják. Mivel a levélváltások kapcsolataink megalapozását jelentik, nem ragaszkodunk egy ilyen találkozóhoz azonnal. Mindemelllett azon a véleményen vagyunk, hogy a JKSZ és az SZKP vezetőségi találkozásának hosszas halogatása helytelen, mivel a személyes találkozó kétségtelenül elősegítené az SZKP és a JKSZ kapcsolatainak, valamint a kormányközi kapcsolatok rendezésének felgyorsítását. Egyetértésünket fejezzük ki az Önök indítványával, amely szerint a kapcsolatok rendezését a kormányközi kapcsolatokkal kellene kezdeni. Azonban úgy gondoljuk, hogy országaink és a nemzetközi munkásmozgalom alapvető érdekei, illetve a béke és a szocializmus nagy ügye arra készteti pártjainkat, hogy minden erőfeszítést megtegyenek azért, hogy a kialakított baráti kapcsolatok ne csak a kormányaink közötti kapcsolatokra korlátozódjanak.

² A Jugoszláv Hazafiak Szövetsége (JHSZ) Moszkva-barát jugoszlávok szervezete, akik támogatták a Kominform Tito ellenes 1948-as határozatait, s emigráltak a Szovjetunióba. A szervezet a KGB felügyelete alatt állt. A SZKP KB tagjai közül Mihail Szuszlov felügyelte a JHSZ-t. A szovjet tervek szerint „igaz jugoszláv kommunisták és hazafiak” alkották volna a Szovjetunió „ötödik hadoszlopát”, legyen szó akár a Belgrád ellenes titkos akciókról, akár egy esetleges Jugoszlávia elleni háborúról.

A Szovjetunió külpolitikájában normális kapcsolatok kialakítására törekszik minden országgal, függetlenül azok társadalmi és gazdasági berendezkedésétől, beleértve a kapitalista országokat is. A kapcsolatok megújítását célzó javaslatunk elküldésekor magától értetődőnek tekintettük, hogy a harmonizáció folyamán a kormányközi kapcsolatok teljes mértékben rendeződnek. Azonban mindig úgy gondoltuk és gondoljuk, hogy a kormányközi kapcsolatok rendezése csak a kezdet. Hisszük, hogy nemcsak Jugoszlávia és az SZSZKSZ nemzetközileg elfogadott államközi kapcsolatoknak megfelelő kötelekeinek szorosabbra fűzésére, hanem az SZKP és a JKSZ közötti kölcsönös egyetértés és együttműködés kialakítására is van lehetőség.

A jugoszláv állam szocialista jellegének megőrzése, mint Önök levelükben kinyilvánították, fontos előfeltétele a pártjaink közötti kölcsönös egyetértésnek és az őszinte együttműködésnek. Más pártokkal ellentétben az igaz marxista pártok végső céljai a kommunizmus építése és a szocializmus győzelmének kivívása. Ezeknek a nagy céloknak az elérése érdekében kölcsönös egyetértést kell elérniük. Pártjaink együttműködése a marxizmus-leninizmus elvei alapján nemcsak a Szovjetunió és Jugoszlávia érdekei szempontjából fontosak, hanem a nemzetközi munkásmozgalom megszilárdításának és a szocializmus győzelméért harcoló erők egységesítése miatt is. A nagy Lenin által alapított Szovjet Kommunista Párt ezeket az alapelveket minden másan felül állónak tekinti.

Ami az Önöknek az 1948-as szakítás felelőseivel kapcsolatos véleményét illeti, mi is úgy hisszük, hogy ez a kérdés nem bír különösebb jelentőséggel, ha mind a két fél egyetért abban, hogy országaink politikai, gazdasági kapcsolatait javítani kell. A JKSZ ötödik és hatodik kongresszusának döntéseivel kapcsolatban, melyeket Önök levelükben említettek, fontosnak tartjuk nyíltan tisztázni álláspontunkat. Úgy véljük, hogy az ötödik kongresszus döntései többségükben a pártjaink között akkoriban kialakult kapcsolatra való reakcióként születtek, és sajnálatunkra, mint azt június 22-ei levelünkben már kifejtettük, nem használtunk ki minden lehetséges alkalmat a félreértések elkerülése végett. Ami a hatodik kongresszus döntéseit illeti, ezek már más körülmények között fogalmazódtak meg. Tagadhatatlan, hogy az akkori ellenségeskedés és szembenállás, valamint a kölcsönös és gyakran igazságtalan vádaskodás, melyekhez az akkori ellenséges viszony logikusan vezetett el, rányomta bélyegét ezekre a döntésekre. El kell ismerni azonban, hogy ehhez hasonló vádaskodások sajnos időről időre még mindig előfordulnak mind a jugoszláv, mind pedig a szovjet sajtóban, országaink akkori kapcsolatának jól ismert következményeként. A magunk részéről lépéseket teszünk, hogy biztosítsuk a kérdés jugoszláviára vonatkozó részének tisztázását a szovjet sajtóban, újságokban, könyvekben.

Teljesen tisztában vagyunk azzal, hogy az elmúlt években felgyülemlett bizalmatlanság és sérelmek nem orvosolhatóak rögtön. De ezzel egyidejűleg szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy a kölcsönös jó akarat megléte és az egyenlőségen alapuló, kölcsönös előnyökkel járó kapcsolatok kialakítására való elszántság kinyilvánítása következtében a szovjet és jugoszláv emberek közeledésének ügye előre fog mozdulni, mert így követeli meg mindkét ország, a béke és a szocializmus ügye is.

Az SZKP KB Titkára

1954. szeptember 23.

Moszkva

N. Hruscsov

VI.

Nyikita Sz. Hruscsov, a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) Központi Bizottsága (KB) első titkárának negyedik levele Titóhoz és a Jugoszláv Kommunista Szövetsége (JKSZ) Központi Bizottsága (KB) Végrehajtó Bizottságához¹

A JKSZ KB Végrehajtó Bizottságának
Tito elvtársnak

Fontosnak tarjuk informálni Önöket arról, hogy a *Történelmi Materializmus* című kiadvány (második kiadás), melyet a GOSZPOLITIZDAT² 1954 júniusában jelentetett meg, helytelenül került megszövegezésére. Az említett műben foglaltak ellentétesek az SZKP KB irányelveivel. Ezen könyvben a GOSZPOLITIZDAT és a szerkesztő figyelmetlenségének következtében az SZKP KB szándékaival ellentétesen a jugoszláv vezetésnek szóló provokáció jelent meg.

A SZKP KB megtárgyalta a *Történelmi Materializmus* c. kiadványban megjelent durva elírás kérdését, és megtette a szükséges lépéseket. Azok a személyek, akik az SZKP KB Jugoszláviával kapcsolatos publikációk irányelveinek megsértésért felelősek, méltó módon meg lesznek büntetve. Mellékelve megtalálják a határozat másolatát.³

Reményünket fejezzük ki, hogy a *Történelmi Materializmus* c. kiadvány ügyét Önök megértéssel fogják kezelni, és lényegtelen félreértésnek ítélik majd meg.

Az SZKP KB Titkára
N. Hruscsov
1954. szeptember 27.
Moszkva

¹ CWIHP Bulletin 12–13.

² Politikai publikációk állami kiadója a Szovjetunióban.

³ A határozatot nem csatolta a fordító.

Turn in the Soviet–Yugoslavian relations. The Tito–Khrushchev Correspondence 1953–1954

The documents below – the two internal reports of the Foreign Ministry prepared by M. Zimianin in 1953 and in 1954, and the Tito–Khrushchev correspondence of 1954 – throw light on the changes in the Soviet–Yugoslav relations between May 1953 and October 1954.

After World War II, beyond liberating Yugoslavia, Tito and the partisan leadership had very strong influence in Albania and they wanted to annex Pirin- and Aegean-Macedonia, Istria with Trieste, South Carinthia, as well as smaller territories of southern Hungary. Tito was expecting soviet support, but he had to face reality that he would never get it, as Stalin didn't want to be confronted by western Powers just because of Yugoslavian territorial demands. The conflict only began with the article published in *Pravda* (29 I. 1948), which denounced the Balkan federation. Stalin expressed his dissatisfaction with Yugoslavian and Bulgarian leaders, scorning their independent policy; he also criticized the Yugoslav-Albanian cooperation, the support of the Greek insurgent army and the ideas of the Balkan-federation. The correspondence between the CC of the CPSU and the CC of CPY (III. 1948) led to the termination of all economic cooperation and diplomatic relations between Yugoslavia and the Soviet Union. The Yugoslav–Soviet relations changed only after the death of Stalin. V. M. Molotov received the Yugoslav chargé d'affaires (29 IV. 1953) and also at Molotov's initiative, diplomatic relations between the two countries were restored at ambassadorial levels. In spite of the diplomatic rapprochement, the arrival of Khrushchev's first letter shocked Tito. The Khrushchev–Tito letters (between 22 VI. and 27 IX. 1954) had important implications: Firstly, the letters established relations between Yugoslavia and the Soviet Union for the first time since 1948. Secondly, it specified the way the relationship should be normalized: the process should be gradual and limited to governmental levels. Thirdly, the correspondence prepared Khrushchev's historic visit to Belgrade (V. 1955). Fourthly, the letters indicated the development of a conflict that had existed since 1948, which could easily have caused a military conflict between Eastern and Western Europe. Fifthly, Khrushchev's initiative concerning the Yugoslav–Soviet normalization helped to strengthen Tito's position in the final round of the Balkan Pact negotiations. Due to the Soviet diplomatic openness, Tito could strengthen Yugoslavia's neutral position between the East and the West, in spite of the fact that Yugoslavia, Greece and Turkey formed the Balkan Pact in 1954. In the long run, this neutral position offered the strategy of equidistance from both blocs, thus from the „non-commitment” Tito could attain the founding of the Non-Aligned Movement in 1961.